

Оксана Олегівна РОДІК,
аспірант Академії праці,
соціальних відносин і туризму (м. Київ),
antoshko_x@mail.ru

УДК 349.415 (477)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ҐРУНТІВ У ДОКТРИНІ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Розглядаються історико-правові джерела з питань еволюції права у сфері правової охорони ґрунтів у період Української РСР. Акцентується увага на важливості вивченні історичних етапів наукових досліджень. Аналізуються творчі доробки вчених-фундаторів радянського земельного права УРСР, представників російської правової науки радянського періоду та вчених-ґрунтознавців. Встановлено, що радянсько-правова доктрина базувалася на проведенні націоналізації земель і не була направлена як ідеологічно, так і законодавчо до науково-практичних розробок щодо правового режиму ґрунтів як основного національного багатства Українського народу. Виділено характерну ознаку для доктрини земельного права України — правонаступність як розвиток наукових ідей, поглядів, думок, що були висловлені вченими в теорії радянського земельного права. Зроблено висновок, що правові знання про ґрунт, його охорону, раціональне використання як основного національного багатства залишаються не зовсім повними, не всі процеси та явища вивчені. Пропонується теоретичні висновки та рекомендації, які не були реалізовані, обґрунтовані вченими в теорії радянського земельного права, визначити предметом наукових досліджень сучасних українських вчених із земельного права для проведення повного, всебічного наукового дослідження, за результатами якого можна отримати достовірні висновки щодо формування перспективи розвитку законодавчого забезпечення охорони і використання

ґрунтів як правового субінституту в системі земельного права України, враховуючи процес правонаступництва у розвитку наукових ідей, поглядів, думок.

Ключові слова: правова охорона ґрунтів, Українська РСР, основне національне багатство, землі сільськогосподарського призначення.

Розвиток будь-якого суспільства в усі часи був і залишається пов'язаним із землею, яка і сьогодні є основним засобом для існування людства та джерелом суспільного багатства. Важко переоцінити значення земельних відносин в Україні, особливо в нинішній період, коли наша країна проходить нелегкий шлях реформування, європейської інтеграції та війни. Недарма, в Конституції України від 28 червня 1996 р. [1] закріплено, що земля є основним національним багатством, яка перебуває під особливою охороною держави та є надбанням всього Українського народу. По суті, ця норма закріплює основу правового регулювання охорони ґрунтів.

Дослідження питання охорони ґрунтів як основного національного багатства в умовах сьогодення набуває особливої актуальності. У стратегічних напрямках розвитку земельних відносин у сільському господарстві на період до 2020 року [2, с. 3] визначено, що одним із способів удосконалення механізму правового регулювання охорони земель в Україні можна вважати наукові розробки та дослідження. До того ж, опрацювання літературних джерел земельного та інших галузей права підтверджують той факт, що у сфері правового регулювання земельних відносин ведуться постійні теоретико-правові дослідження.

Саме тому вивчення наукових історико-правових джерел з питань еволюції права щодо забезпечення використання та охорони земель, зокрема ґрунтів в Україні, набуває важливого значення для:

- 1) аналізу теоретичних і практичних аспектів щодо особливої охорони родючості ґрунтів як основного національного багатства Українського народу;
- 2) дозволяє глибше зрозуміти й усвідомити методологічні, теоретичні та практичні заходи, спрямовані на збереження і відтворення родючості й цілісності наших чорноземів;
- 3) прогнозувати політичні, соціальні, економічні, юридичні наслідки за порушення законів і правил, що регулюють охорону, раціональне використання і відновлення родючості ґрунтів;
- 4) історичний досвід дає можливість визначити тенденції та перспективи розвитку законодавчого забезпечення охорони і використання ґрунтів як правового субінституту в системі земельного права України [3, с. 59].

Проблемою охорони ґрунтів займаються різні науковці, які вирішують їх різними шляхами і засобами. Однак дієвими заходи стають лише при закріпленні їх у нормах права, адже правові норми передбачають точне застосування і неухильне дотримання вимог закону землевласниками та землекористувачами, державними органами, громадськими організаціями, посадовими особами, а також

невідворотність відповідальності за порушення чинних норм земельного права [4, с. 17]. Правові норми виступають найважливішим інструментом цілеспрямованого регулювання відносин у зазначеній сфері [5, с. 1].

З точки зору правового забезпечення використання й охорони ґрунтів, було присвячено не мало праць для сучасної доктрини земельного права України. Як слушно зазначає В. В. Носік, характерною ознакою є правонаступність у розвитку наукових ідей, поглядів, думок, висновків, рекомендацій, які були висловлені, обґрунтовані вченими в теорії радянського земельного права, щодо права власності на землю, права землекористування, охорони і раціонального використання ґрунтів, державного управління у сфері регулювання земельних відносин, юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства [3, с. 60].

Поняття про ґрунт, родючість та його охорону формувались з перших кроків землероба древності і розвивались одночасно з розвитком землеробської культури [6, с. 55]. Багато цьому питанню приділили уваги ґрунтознавці. Тому слід зауважити, що юридична наука повинна враховувати і праці таких науковців: В. В. Докучаєва [7], В. Р. Вільямса [8], В. І. Вернадського [9], О. Н. Соколовського [10], Т. С. Мальцева [11], Ф. Т. Моргуна [12], — які дають природні характеристики ґрунтів, їх розуміння як основи для визначення поняття ґрунтів, як об'єкта правової регламентації та об'єкта правової охорони [13, с. 19]. На основі їх тверджень базується правова основа законодавчого виразу. Вперше над поняттям ґрунт, яке набуло наукового значення, почав працювати В. В. Докучаєв, присвятивши цьому все своє життя. Його наукове визначення поняття «ґрунт» лягло в основу законодавчого виразу, яке міститься в ст. 1 Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 р. [14].

Не менш важливе значення мають досягнення науки радянського земельного права другої половини ХХ ст., що формулювали та обґрунтовували концепцію раціонального використання й охорони земель, у тому числі ґрунтів як ключової парадигми науки земельного права та основного принципу радянського земельного законодавства. Згідно з цією концепцією раціональне використання й охорона земель складають основне завдання земельного права; його ключовий принцип є невід'ємною складовою категоріально-понятійного апарату правового регулювання земельних відносин [15, с. 43], зокрема в наукових працях П. Д. Індиченка [16; 17], В. Л. Мунтяна [18; 19; 20], І. М. Миронця [21], В. З. Янчука [22], Н. І. Титової [23; 24], Л. В. Бориславського [25], В. І. Андрейцева [26; 27], Ю. О. Вовка [28], П. Ф. Кулиничка [29], В. В. Носіка [30], Д. А. Суржана [31], В. П. Цемка [32], Ю. С. Шемшученка [33], В. В. Янчука [34], М. В. Шульги [35].

Становлення та розвиток земельного, колгоспного, природоохоронного права пов'язано з ім'ям П. Д. Індиченка. Зокрема у своїй монографії «Земельне законодавство поміщицько-буржуазної

Росії (1861–1917)» [16] розкрито історичні особливості впровадження реформи 1861 року, а також позитивні та негативні наслідки зазначеної реформи на українських землях та інших складових частинах Російської імперії. Окрема увага приділена заходам столипінської аграрної реформи, зокрема створення та діяльність Селянського поземельного банку та Дворянського земельного банку [36, с. 10].

З метою збереження та раціонального використання земель у своїх статтях щодо проведеного аналізу законодавства Союзу РСР та Української РСР, яке регулювало правову охорону природи за такими найважливішими об'єктами, як земля, ліси, водойми та ін., вчений сформував особливості правовідносин з охорони природи, а саме вони виникають між Радянською державою як виключним власником об'єктів природи, з одного боку, і багаточисельними користувачами об'єктів природи — з другого; базуються на правомочностях розпорядження й управління об'єктами природи і користування ними; мають на меті посилену охорону природи, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, таких як ґрунт; спрямовані на планомірне і раціональне використання природних багатств з метою створення матеріально-культурних благ народу [36, с. 12].

Вагомий внесок в обґрунтуванні проблем правового забезпечення раціонального використання й охорони природних ресурсів належить видатному вченому Василю Лук'яновичу Мунтяну. У своїй монографії «Правова охорона ґрунтів Української РСР» (1966 р.) вперше дослідив правові проблеми охорони ґрунтів і зробив теоретичні висновки та рекомендації з цих питань. У цій науковій праці розглядав правову охорону не власне ґрунтів, а земель сільськогосподарського призначення як носія ґрунтів [15, с. 480], як верхнього шару землі, що є одним з найважливіших об'єктів, котрий повинен суворо охоронятися і по-господарському використовуватись. Норми щодо регулювання охорони земельних ресурсів, поділяв на дві великі групи: на норми, що забезпечують збереження родючості ґрунтів, і норми, що регулюють охорону земель від розбазарювання і безгосподарного використання [18, с. 20].

І. М. Миронець у своїй роботі «Право землекористування колгоспу» звертає на раціональне використання земель через права та обов'язки колгоспів, які б сприяли створенню умов для кращого, більш вигідного користування ґрунтовим покривом та задоволення громадських потреб у продуктах харчування [21, с. 15].

З економічної точки зору, колгоспний лад продовжував вивчати В. З. Янчук, який у своєму підручнику «Радянське колгоспне право» висловив позицію, що колгоспний лад зумовив виникнення нової форми власності — соціалістичної колгоспно-кооперативної власності, яка поруч з державною власністю на землю, води, ліси і надра становить економічну основу колгоспів. Саме така форма господарювання, як стверджує автор, має переваги до забезпечення охорони та раціонального використання земельних ресурсів [22, с. 3].

Охорона природи, охорона її об'єктів — це велика державна справа, як стверджує Н. І. Титова. У своїх працях вона докладно розглядає питання правової охорони природи, зокрема ґрунтів, визначає, що головним завданням правової охорони ґрунтів є забезпечення правовими методами раціонального й інтенсивного використання землі, збереження і примноження його корисних продуктивних властивостей [24, с. 3].

Л. В. Бориславський під правовою охороною земель розуміє установлену законодавством систему заходів, що передбачає регламентацію вимог з використання земельних угідь, планування й обліку, контроль за дотриманням законодавства про охорону земель від псування, юридичну відповідальність, яка б сприяла збереженню і покращенню якісних показників земельних угідь та попередженню їх від пошкодження, руйнування, виснаження, підтоплення, засмічення, забруднення [25, с. 9]. У той же час науковець наголошує на юридичних вимогах, що направлені на забезпечення охорони земель: по-перше, правова охорона земельних угідь забезпечується не лише нормами земельного законодавства, а обов'язково вимогами водного, гірничого, екологічного законодавства. По-друге, збереження родючого шару ґрунту забезпечується не лише шляхом проведення окремих правових заходів у момент використання земельної ділянки, а й також у процесі використання отрутохімікатів та добрив. І, по-третє, юридичні вимоги землеохоронних заходів повинні проводитись як землекористувачами, так й іншими підприємствами й організаціями, адже вони забезпечуються державним примусом і є загальнообов'язковими.

У свою чергу, для раціонального землекористування, В. І. Андрейцев, як і зазначений вище автор, також вказує на комплексне нормативне забезпечення шляхом використання земельного, водного, лісового, законодавства про надра, рослинного та тваринного світу. Адже вказані природоохоронні норми визначають мету і завдання раціонального природокористування, види та суб'єкти права, права й обов'язки сторін землекористування [27, с. 5–6].

Неодноразово у своїх працях науковець звертає увагу на те, що землекористувачі зобов'язані підвищувати родючість ґрунтів, не допускаючи їх засолення, заболочення, забруднення, заростання бур'янами, а також інші процеси погіршення стану ґрунтового покриву, наголошуючи, що забезпечення якісного користування природними ресурсами стає можливе шляхом зростання ролі економіко-правових методів в умовах колгоспного господарювання.

Заслуговує на увагу і точка зору Ю. А. Вовка, згідно з якою дослідження питання правової охорони ґрунтів неможливо без вивчення норм, направлених на їх раціональне використання, і навпаки. Як зазначає науковець, саме раціональне використання земельних ресурсів (ґрунтів) повинно мати плановий характер, закріплений у довгострокових державних програмах охорони і раціонального використання природних ресурсів. Планування полягає у забезпеченні оптимального розподілу земель між галузями виробництва і для інших потреб, а також максимального збереження сільськогосподарських,

особливо найбільш цінних, угідь; залучення в сільськогосподарський оборот невикористовуваних земель і постійному підвищенні їх родючості; здійсненні протиерозійних і протиселевих заходів; створення умов для широкої рекультивациі земель та охорони їх від забруднення і засмічення. Для вирішення цих завдань розробляються плани меліоративного і гідротехнічного будівництва, полезахисного лісонасадження, протиерозійних заходів, рекультивациі земель [28, с. 105].

В. В. Носік у своєму науковому дослідженні, даючи загальну оцінку нормам земельного й іншим галузям законодавства УРСР, відмічає, що існує розрив між фактичним використанням сільськогосподарських земель і правовим регулюванням цих відносин. У роботі наголошується на раціональному використанні сільськогосподарських земель, що є основним способом підвищення родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення [30, с. 10–11].

Науковою цінністю є і праці представників російської правової науки в радянський період Г. О. Аксеньонка [37], Ю. Г. Жарикова [38; 39], В. М. Зарькова [40], І. О. Іконицької [41], О. С. Колбасова [42], В. В. Петрова [43], Л. Б. Шейніна [44] — у працях яких досліджується, уточнюється зміст та співвідношення таких земельно-правових понять, як «земля», «ґрунт» та «сільськогосподарські угіддя». Наприклад, Ю. Г. Жариков — перший хто намагався виділити ґрунт у самостійний об'єкт правової охорони. Під правовою охороною ґрунтів автор розумів «обов'язки сільськогосподарських землекористувачів, які використовують землю як ріллю для вирощування сільськогосподарських культур або в якості інших сільськогосподарських угідь» [38, с. 231].

У той же час Л. Б. Шейнін поставив питання про визнання в правовому полі поняття «ґрунт» як самостійний об'єкт права виключно державної власності [44, с. 162–164].

В. В. Петров характеризував «ґрунт» як верхній родючий шар землі, природний ресурс, основу всього живого та територіальний базис. У своєму дослідженні дає визначення поняття правової охорони земель, що складає систему правових норм, направлених на збереження земель, відновлення і збільшення їх ґрунтової родючості. При цьому «ґрунт» не виділяє як окрему правову категорію [43, с. 134–137].

В. М. Зарьков, навпаки, наголошує на необхідності розділенні понять щодо правової охорони земель та ґрунтів, звертаючи увагу на те, що правова охорона останнього повинна виділяти два напрямки. З однієї сторони, охороні підлягає ґрунтовий шар, що з'єднаний із землею, з іншої — правового врегулювання використання родючого шару ґрунту як відносно самостійного об'єкта природи потребує і ґрунтова маса внаслідок можливого відділення ґрунту від землі для подальшого використання, наприклад, рекультивациі порушених земельних ділянок [40, с. 130–131].

Г. О. Аксеньонок та І. О. Іконицька виділяють два основні аспекти правового регулювання використання й охорони земель

сільськогосподарського призначення. По-перше, це забезпечення раціонального використання та охорони земель безпосередньо в процесі їх використання і, по-друге, збереження родючих ґрунтів шляхом контролю за вилученням сільськогосподарських земель для несільськогосподарських потреб [45, с. 10–11].

Отже, виходячи з вищезазначеного, можемо сказати, що ґрунтовий покрив був об'єктом охорони держави в радянський період на території Української РСР. Однак правові знання про ґрунт, його охорону, раціональне використання як основного національного багатства залишаються не зовсім повними, не всі процеси та явища вивчені. Це пояснюється тим, що в юридичній науці 60-тих років досліджувалися методологічні та теоретичні правові проблеми і питання раціонального ставлення до природи та її ресурсів, використання й охорони земель сільськогосподарського призначення, збереження родючих ґрунтів в умовах колгоспно-радгоспної системи господарювання на основі права державної власності на землю в Українській РСР. Тобто радянсько-правова доктрина базувалася на проведенні націоналізації земель і не була спрямована як ідеологічно, так і законодавчо до науково-практичних розробок щодо правового режиму ґрунтів як основного національного багатства Українського народу.

На основі наукових досліджень періоду Української РСР зроблені теоретичні висновки та рекомендації, які не були реалізовані, тому є предметом наукових досліджень сучасних українських вчених із земельного права для проведення повного, всебічного наукового дослідження, за результатами якого можна отримати достовірні висновки щодо формування перспективи розвитку законодавчого забезпечення охорони і використання ґрунтів як правового субінституту в системі земельного права України.

Доцільно було б, у законодавчому порядку приймаючи національні програми, нормативно-правові акти з питань раціонального використання та охорони природних ресурсів, врахувати знання ґрунтознавців, особливо звертаючи увагу на такі способи обробітку ґрунту: В. В. Докучаєв, П. А. Костичев, В. Р. Вільямс — травопільну систему обробітку ґрунту [46]; В. В. Докучаєв — насадження лісосмуг [7]; Т. С. Мальцев — безвідвальний спосіб обробки ґрунтів [11]; Ф. Т. Моргун — безплужне землеробство [12], — що сприяло б успішному вирішенню зернової проблеми, дозволило б створити міцну кормову базу для тваринництва і забезпечило б повний достаток продуктів харчування, і найголовніше — зберегло б найдорожчий скарб Українського народу прийдешнім поколінням.

Тому одним з наслідків розширення і поглиблення досліджень правової охорони ґрунтів повинно бути формування в нашій країні збалансованої ґрунтоохоронної політики. У свою чергу, формування такої політики можна розглядати як виведення наукових знань у сфері правової охорони ґрунтів на вищий щабель їх реалізації у використанні земельного фонду країни як основного національного багатства Українського народу, що перебуває під охороною держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР, у ред. Закону від 21.02.2014 р. № 742-VII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 143.
2. Стратегічні напрями розвитку земельних відносин у сільському господарстві на період до 2020 року [Текст] / [Федоров М. М., Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., Солов'яненко Н. А.] ; за ред. Ю. О. Лупенка, М. М. Федорова. — К. : ННЦ ІАЕ, 2012. — 58 с.
3. *Носік, В. В.* Право власності на землю Українського народу [Текст] : монограф. / В. В. Носік. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 544 с.
4. *Єрмоленко, В. М.* Правове забезпечення охорони та раціонального використання земельних ресурсів [Текст] : навч. посіб. / В. М. Єрмоленко, В. І. Курило, Т. С. Кирилук ; за заг. ред. В. І. Курила. — К. : Магістр — XXI сторіччя, 2007. — 248 с.
5. *Дейнега, М. А.* Правове регулювання меліорації земель сільськогосподарського призначення в Україні [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / М. А. Дейнега ; Нац. ун-т біорес. і природокор. України. — К., 2012. — 20 с.
6. *Корчинська, О. А.* Родючість ґрунтів: соціально-економічна та екологічна сутність [Текст] : монограф. / О. А. Корчинська — К. : ННЦ ІАЕ, 2008. — 238 с.
7. *Докучаєв, В. В.* Російський чорнозем [Текст] / В. В. Докучаєв. — К.-Х. : Держ. вид-во сільськогосп. літ-ри Української РСР, 1952. — 460 с.
8. *Вільямс, В. Р.* Ґрунтознавство [Текст] / В. Р. Вільямс. — К. : Держ. вид-во сільськогосп. літ-ри Української РСР, 1953. — 600 с.
9. *Сытник, К. М. Вернадский, В. И.* Жизнь и деятельность на Украине [Текст] / К. М. Сытник, Е. М. Апанович, С. М. Стойко ; отв. ред. Ф. С. Бабичев ; АН УССР. — [2-е изд. испр. и доп.]. — К. : Наук. думка, 1988. — 368 с.
10. *Соколовський, О. Н.* Ґрунтознавство: наука про ґрунт [Текст] / О. Н. Соколовський. — Х.-Дніпропетровськ : Держсільгоспвидав, 1933. — 551 с.
11. *Мальцев, Т. С.* Система безотвального земледелия [Текст] / Т. С. Мальцев. — М. : Агропромиздат, 1988. — 128 с.
12. *Моргун, Ф. Т.* Бесплужная обработка почвы (Из опыта работы колхозов и совхозов Полт. обл.) [Текст] / Ф. Т. Моргун. — Х. : Прапор, 1949. — 64 с.
13. *Гавриш, Н. С.* Відповідальність за забруднення та засмічення ґрунтів в Україні [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Н. С. Гавриш ; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького — К., 2001. — 22 с.
14. Про охорону земель : Закон від 19.06.2003 р. № 962-IV, у ред. Закону від 02.06.2015 р. № 497-VIII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 31. — Ст. 293.
15. *Кулинич, П. Ф.* Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення України [Текст] : монограф. / П. Ф. Кулинич. — К. : Логос, 2011. — 688 с.
16. *Індиченко, П. Д.* Земельне законодавство поміщицько-буржуазної Росії (1861-1971) [Текст] / П. Д. Індиченко. — К. : Вид-во Київ. держ. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка, 1959. — 100 с.

17. *Індиченко, П. Д.* Основи земельного і колгоспного права: Посібник для викладачів середніх шкіл [Текст] / П. Д. Індиченко. — К. : Радянська школа, 1959. — 95 с.
18. *Мунтян, В. Л.* Правова охорона ґрунтів Української РСР [Текст] / В. Л. Мунтян. — К. : Вид. Київ. ун-ту, 1966. — 99 с.
19. *Мунтян, В. Л.* Правові проблеми раціонального природокористування [Текст] / В. Л. Мунтян. — К. : Вища школа, 1973. — 181 с.
20. *Мунтян, В. Л.* Правова охорона природи УРСР [Текст] / В. Л. Мунтян. — [вид. 2-е, доп.]. — К. : Вища школа, 1966. — 229 с.
21. *Миронець, М. І.* Право землекористування колгоспу. Питання колгоспного права [Текст] / М. І. Миронець. — К. : Вид-во Київ. держ. ун-ту, 1960. — 154 с.
22. *Янчук, В. З.* Радянське колгоспне право [Текст] / В. З. Янчук. — К. : Вища школа, 1979. — 376 с.
23. *Титова, Н. І.* Відповідальність за порушення законодавства про охорону природи [Текст] / Н. І. Титова. — Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1973. — 220 с.
24. *Титова, Н. І.* Правова охорона природи Української РСР [Текст] : курс лекц. [для студ. юрид. ф-ту ун-ту] / Н. І. Титова. — Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1965. — 129 с.
25. *Бориславский, Л. В.* Ответственность за порчу земель сельскохозяйственного назначения [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Колхозное, земельное, водное, лесное и горное право; правовая охрана природы» / Л. В. Бориславский. — К., 1974. — 18 с.
26. *Андрейцев, В. И.* Правовые вопросы экологической экспертизы проектов [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Колхозное, земельное, водное, лесное и горное право; правовая охрана природы» / В. И. Андрейцев ; Гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко. — К., 1984. — 24 с.
27. *Андрейцев, В. И.* Правовое обеспечение рационального природопользования предприятий и объединений АПК [Текст] / В. И. Андрейцев. — К. : Урожай, 1989. — 197 с.
28. *Вовк, Ю. А.* Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды. Общая часть [Текст] / Ю. А. Вовк. — Х. : Вища шк.; Изд-во при Харьк. ун-те, 1986. — 160 с.
29. *Кулинич, П. Ф.* Рациональное использование мелиорированных земель (Вопросы правового обеспечения) [Текст] / П. Ф. Кулинич. — К. : Наукова думка, 1987. — 115 с.
30. *Носик, В. В.* Правовое регулирование рационального использования земель сельскохозяйственных предприятий агропромышленного комплекса (на материалах Украинской ССР) [Текст] : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Колхозное, земельное, водное, лесное и горное право; правовая охрана природы» / В. В. Носик ; Гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко — К., 1986. — 24 с.
31. *Суржан, Д. А.* Правовые вопросы рационального использования земель сельскохозяйственного назначения [Текст] : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Колхозное, земельное, водное, лесное и горное право; правовая охрана природы» / Д. А. Суржан. — М., 1979. — 19 с.
32. *Цемко, В. П.* Право сільськогосподарського використання землі в Українській РСР [Текст] / В. П. Цемко. — К. : Наукова думка, 1975. — 280 с.

33. Шемшученко, Ю. С. Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР [Текст] / Ю. С. Шемшученко. — К. : Наука и техника, 1976. — 275 с.
34. Янчук, В. В. Правовой режим пахотных угодий (на материалах Украинской ССР) [Текст] : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Колхозное, земельное, водное, лесное и горное право; правовая охрана природы» / В. В. Янчук. — К., 1982. — 24 с.
35. Шульга, А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. М. Шульга. — Х., 2004. — 211 арк.
36. Ковальчук, Т. Г. Науковий внесок П. Д. Індиченка у становлення та розвиток земельного та колгоспного права [Текст] / Т. Г. Ковальчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. — 2008. — Вип. 79. — С. 9–13.
37. Аксененок, Г. А. Право государственной собственности на землю в СССР [Текст] / Г. И. Аксененок. — М. : Госюриздат, 1950. — 308 с.
38. Жариков, Ю. Г. Некоторые вопросы правовой охраны почв [Текст] / Ю. Г. Жариков // Правовые вопросы охраны природы в СССР : сб. ст. — М. : Госюрииздат, 1963. — С. 228–271.
39. Жариков, Ю. Г. Разграничение сферы действия земельного законодательства при регулировании земельных отношений [Текст] / Ю. Г. Жариков // Государство и право. — 1996. — № 2. — С. 44–54.
40. Зарьков, В. М. Почва как объект правовой охраны [Текст] / В. М. Зарьков // Советское государство и право. — 1981. — № 5. — С. 128–132.
41. Иконицкая, И. А. Проблемы эффективности в земельном праве [Текст] / И. А. Иконицкая. — М. : Наука, 1972. — 172 с.
42. Колбасов, О. С. Правовая охрана природы в СССР [Текст] / О. С. Колбасов. — Мн. : Вышэйшая школа, 1975. — 264 с.
43. Петров, В. В. Правовая охрана природы СССР [Текст] / В. В. Петров. — М. : Юридическая литература, 1976. — 351 с.
44. Шейнин, Л. Б. Почвы как особый объект права государственной собственности [Текст] / Л. Б. Шейнин // Правоведение. — 1965. — № 2. — С. 161–164.
45. Правовой режим земель в СССР [Текст] / Г. А. Аксененок, И. А. Иконицкая, Н. И. Краснов. — М. : Наука, 1984. — 326 с.
46. Дмитриев, В. С. О травопольной системе земледелия (Избранные произведения В. В. Докучаева, П. А. Костычева, К. А. Тимирязева, В. Р. Вильямса) [Текст] / В. С. Дмитриев. — М. : Госуд. учеб.-пед. Изд-во Министерства просвещения РСФСР, 1949. — 374 с.

*Рекомендовано до друку
кафедрою адміністративного, фінансового та господарського права
Академії праці, соціальних відносин і туризму
(протокол № 8 від 29 лютого 2016 року)*

Надійшла до редакції 05.04.2016

Родик О. О. Исследование правовой охраны почв в доктрине земельного права Украинской ССР

Рассматриваются историко-правовые источники по вопросам эволюции права в сфере правовой охраны почв в период Украинской ССР. Акцентируется внимание на важности изучения исторических этапов научных исследований. Анализируются творческие работы ученых-основателей советского земельного права УССР, представителей российской правовой науки советского периода и ученых-почвоведов. Установлено, что советско-правовая доктрина основана на проведение национализации земель и не была направлена как идеологически, так и законодательно в научно-практические разработки относительно правового режима почв как основного национального богатства Украинского народа. Выделено характерный признак для доктрины земельного права Украины — правопреемство как развитие научных идей, взглядов, мнений, высказанных учеными в теории советского земельного права. Сделан вывод, что правовые знания о почве, его охрану, рациональное использование, как основного национального богатства остаются не совсем полными, не все процессы и явления изучены. Предлагается теоретические выводы и рекомендации, которые не были реализованы, обоснованные учеными в теории советского земельного права, определить предметом научных исследований современных украинских ученых по земельному праву для проведения полного, всестороннего научного исследования. На этих результатах можно получить достоверные выводы по формированию перспективы развития законодательного обеспечения охраны и использования почв как правового субинститута в системе земельного права Украины, учитывая процесс правопреемства в развитии научных идей, взглядов, мнений.

Ключевые слова: правовая охрана почв, Украинская ССР, основное национальное богатство, земли сельскохозяйственного назначения.

Rodik, O. O. The Research on Legal Soil Protection in the Mainstream of USSR'S Land Law

The article runs about the historical legal sources revealing the evolution of land law in the time of USSR. The paper accentuates the importance of studying the historical stages of scientific research. The creative works of Soviet founders of USSR's land law and soil scientists are analyzed. It is defined that Soviet legal mainstream was based on land nationalization and was not directed both ideologically and legally to practical scientific legal model of soil as the main national resource of Ukrainian people. Land law mainstream of Ukraine is characterized by legal succession comprising the development of scientific ideas which scientists expressed in the theory of Soviet land law. The author draws the conclusion that legal knowledge on soil, its protection, rational use as the main national resource is not complete and without full understanding of all the phenomena and processes. Theoretical conclusion and recommendations are given which were not grounded by Soviet land law scientists, taking into consideration legal succession in the development of scientific ideas. They are suggested as the objective of contemporary Ukrainian research in the land law which will enable thorough investigation. It can result in trustworthy conclusion concerning the prospects of legal land law protection and using soil as a legal substitute in the system of land law of Ukraine.

Keywords: legal soil protection, USSR, main national resource, agricultural land.

